

Pukovnik

ZDRAVKO KLANJŠČEK

Osvobodilna fronta slovenačkog naroda – strategijski činilac oslobodilačkog rata u Sloveniji

Jedno od pitanja koja se u vojnoteorijskim razmatranjima i uopštavanjima iskustava narodnooslobodilačkog rata nedovoljno proučavaju i analiziraju, jeste pitanje Osvobodilne fronte slovenačkog naroda. To pitanje nije dovoljno proučeno u našoj historiografiji, pogotovo vojnoj, iako je Osvobodilna fronta u mnogo čemu fenomen u jugoslovenskom narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji.

Osvobodilna fronta slovenačkog naroda, osnovana 27. aprila 1941. godine¹ pod imenom Protivimperialistična fronta (Protivimperialistički front), sve vreme narodnooslobodilačkog rata u Sloveniji bila je široka borbena organizacija koja je okupljala slobodoljubive i napredne snage Slovenije. Ona je postojala samo u Sloveniji. Stoga proučavanje Osvobodilne fronte, kao jedinstvenog fenomena u jugoslovenskom narodnooslobodilačkom ratu, može dati korisne pouke i značajna iskustva za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu danas, a i u budućnosti. Ta iskustva mogu biti korisna našoj zemlji kao celini.

U mnogim objavljenim historiografskim radovima koji govore o razvitku, karakteru i ulozi Osvobodilne fronte prilazi se površno, jednostrano, čak i sa izvesnom oprežnošću. Neke istoričare kao da zbunjuje činjenica da je u jednom delu Jugoslavije, u Sloveniji,

¹ Neki istoričari su na osnovu detaljnije analize izvora, pre svega, sećanja učesnika osnivačkog sastanka, utvrdili da je taj sastanak održan 26. aprila 1941.

već od aprila 1941. postojala politička, borbena i svenarodna organizacija — Osvobodilna fronta. Neki od njih, donekle zbog nepoznavanja problema i građe, to pitanje zanemaruju ili zabiľaze, a drugi, bez dubljeg ulaženja u problematiku, navode samo nekoliko podataka o njenom formiranju i postojanju. Treći, opet, sasvim pogrešno, to pitanje uprošćavaju i svode ga na tvrdnju da je Komunistička partija Jugoslavije u svim pokrajinama Jugoslavije nastojala da pridobije građanske političare za liniju narodnooslobodilačkog rata, ali da joj je to uspelo samo u Sloveniji, stvaranjem Osvobodilne fronte.²

Takvim i sličnim stavovima ne samo da se ne prikazuje stvarni značaj Osvobodilne fronte već se ona svodi na organizaciju koja je bila pogodna za uključivanje građanskih političkih snaga u narodnooslobodilački pokret i tako se, istina nehotice, prihvata stav kojim se često koristila i kontrarevolucija u Sloveniji — da je Osvobodilna fronta samo sredstvo komunista za pridobijanje tih snaga u redove narodnooslobodilačkog pokreta.

Takvo usko i jednostrano razmatranje fenomena Osvobodilne fronte slovenačkog naroda u istoriografiji narodnooslobodilačkog rata i revolucije svakako je i posledica činjenice da se i u Sloveniji, pre svega, proučavala politička strana njenog razvitka, dakle, proučavala su se pitanja o nastajanju Osvobodilne fronte kao političke organizacije, koalicioni elementi u njenom vrhu i razvitku, uloga političkih grupa i struja u njoj itd. Gotovo nikakva pažnja nije se posvećivala proučavanju vojne komponente njene uloge i postojanja, kao borbene organizacije slovenačkog naroda, kao političke osnove narodnooslobodilačkog rata, odnosno narodnooslobodilačke partizanske vojske Slovenije. Ukratko, nije se proučavala njena uloga kao strategijskog činioca tog rata.

² Vidi drugi svetski rat, Pregled ratnih operacija, knj. 2, Beograd, 1961, str. 265. Pitanje Osvobodilne fronte na sličan način tretira drugo izdanje *Vojne enciklopedije*, knj. 8, str. 763, pa i novija knjiga Ivana Jelića, *Jugoslovenska socijalistička revolucija*, Zagreb 1979, str. 91. Oslobođilački rat naroda Jugoslavije, knj. 1, Beograd, 1963, čak ne navodi podatke o ulozi Osvobodilne fronte u 1941. godini. Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918—1978*, istiće samo političku ulogu Osvobodilne fronte. Najviše podataka o razvitku Osvobodilne fronte je objavio i obradio dr Dušan Živković u knjizi *Narodni front Jugoslavije 1935—1945.*, Beograd 1978, ali i on razmatra pre svega njen politički razvitak, tvrdeći, po mom mišljenju, pogrešno da je Osvobodilna fronta u prve dve godine bila koalicija stranaka i grupa (str. 169). Međutim, sasvim na drugi način tretira pitanje Osvobodilne fronte *Pregled istorije Saveza komunista Jugoslavije*, Beograd 1963, str. 328—329. On Osvobodilnu frontu slovenačkog naroda karakteriše kao »masovnu političku osnovu oružane borbe slovenačkog naroda« i kao »opštenarodnu anti-fašističku borbenu organizaciju«.

Izvorište fenomena Osvobodilne fronte slovenačkog naroda je svakako u predratnoj politici Komunističke partije Jugoslavije, u kojoj su početkom tridesetih godina, u uslovima zaoštavanja društveno-političkih i klasnih suprotnosti, sve više sazrevala nova idejna i politička saznanja, u kojima su za koreniti društveni preobražaj Jugoslavije bili zainteresovani ne samo radnička klasa već i najširi narodni slojevi i svi njeni narodi i narodnosti. Postepeno je sazrevala koncepcija narodnofrontovske političke strategije.

I u Sloveniji, već na Osnivačkom kongresu KP Slovenije na Cebinama, aprila 1937, koji je u svom Manifestu jasno opredelio ciljeve Komunističke partije Slovenije, naznačena je misao da je istorijska uloga radničke klase upravo u tome da ujedinjena sa svim drugim naprednim i demokratskim snagama u svenarodni front, postane rukovodeća snaga naroda kao celine u borbi za ujedinjenu Sloveniju kao dela ravnopravne zajednice jugoslovenskih naroda i za socijalnu slobodu. Oko radničke klase i njene avangarde Komunističke partije Slovenije, te snage su se sve više okupljale. Celi taj i takav proces okupljanja se odrazio kroz osnivanje i rad Saveza radnog naroda Slovenije (Zveza delovnega ljudstva Slovenije), Radničkog jedinstva (Delavska enotnost, Društvo prijatelja Sovjetskog Saveza (Društvo prijateljev Sovjetske Zveze) i brojnim drugim oblicima. Ipak, najznačajnije je bilo to što je u širokim narodnim masama jačala svest o nužnosti jedinstva radnih ljudi, i još šire, da je za odbranu nacionalnog opstanka potrebno svenarodno jedinstvo, bez obzira na stranačke predrasude i druga opredeljenja. To jedinstvo, osobito posle fašističke okupacije i komadanja jugoslovenskog dela Slovenije, bilo je jedini i stvarni izlaz i put ka pobjedi i borbi za opstanak naroda kao celine.

Okupacijom i komadanjem i onog dela slovenačke teritorije koji je bio u sastavu Kraljevine Jugoslavije sasvim su se izmijenili opšti uslovi borbe i postavljeni su novi ciljevi te borbe. Zbog toga je svenarodni front, ubrzo nazvan Osvobodilnom frontom slovenačkog naroda, iako je bio nastavak predratnih napora Komunističke partije da ujedini napredne demokratske i antifašističke snage slovenačkog društva, po svojoj suštini predstavljao sasvim nov kvalitet u odnosu na predratne narodnofrontovske oblike udruživanja širokih narodnih masa.

Dok se ranije radilo o udruživanju različitih grupa, organizacija i pojedinaca u front na osnovu zajedničkog programa ili akcijskih sporazuma, sada je bio cilj stvoriti i razviti jedinstvenu svenarodnu borbenu organizaciju koja će na najširoj osnovi okupljati sve snage u borbi protiv okupatora, za slobodu i ujedinjenje slo-

venačkog naroda, bez obzira na imperijalističke granice kojima su Slovenci bili podeljeni. Prema tome, Osvobodilna fronta je stvorena iz sasvim drukčijih programskih ciljeva u poređenju sa političkim frontovima pre 1941. godine. Ona je postala borbeni savez slovenačkog naroda pod vođstvom radničke klase i njene avangarde Komunističke partije Slovenije, stvorena kao sredstvo pomoću kojeg će porobljeni i na smrt osuđeni slovenački narod moći izaći iz tame okupacije i ropstva i izvojevati slobodu. Ona je nastala iz ubeđenosti Partije da u uslovima kakvi su bili u Sloveniji ne bi bila moguća oružana borba »bez čvrstog, planski stvorenog i vođenog masovnog političkog zaleđa«, kako je okarakterisao Osvobodilnu frontu Boris Kidrič 1944. godine.³

S druge strane, Komunistička partija Slovenije je nastojala da se Osvobodilna fronta, kao svenarodna politička organizacija, što pre razvije i izraste u političku organizaciju novog tipa, u poređenju sa predratnom stranačkom organizovanošću, u kojoj će se moći ostvariti neposredna demokratija širokih narodnih masa. Cilj za koji se Partija zalagala i uspela da ga ostvari bio je, prema tome, stvaranje jedinstvene svenarodne borbene organizacije koja će se sama boriti i ujedno biti organizovani i svestan oslonac partizanskih jedinica, iz koje će one izrasti i popunjavati se i koja će ih snabdevati i, najzad, u ime koje će se te jedinice i boriti. Na koji će se način realizovati stvaranje takve organizacije, s obzirom na karakter Osvobodilne fronte i poglede Komunističke partije Slovenije, koja je bila njeno jezgro, bila su pitanja koja su se morala na svaki način rešavati, ali takođe na demokratski način. Zbog toga su u početku razvitka Osvobodilne fronte bili prisutni elementi koalicije. Isticanje tih elemenata, naglašavanje političkih grupa i slično imalo je, prema tome, poseban značaj u procesu širenja Osvobodilne fronte, jer je olakšavalo prikupljanje slobodoljubivih snaga, omogućavalo i podsticalo njihovu aktivizaciju i prelaženje na pozicije Partije, odnosno njihovo slivanje u jedinstveni front. Kada je taj demokratski vođeni proces u osnovi bio okončan, a diferencijacija slovenačkog društva na osnovu novih političkih kriterijuma izvršena, kada su političari bivših građanskih partija izgubili većinu svojih pristalica, koje su se uključile u Osvobodilnu frontu, Komunistička partija Slovenije je u svojim glasilima prestala isticati te koalicione elemente, naglašavajući jedinstvo Osvobodilne fronte slovenačkog naroda i u njenom vrhu.

³ Boris Kidrič, *Kratak obris razvoja Osvobodilne fronte in sedanja politična situacija v Sloveniji*, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, br. 1, Ljubljana 1960, str. 16.

Prema tome, ako se u uopštavanjima fenomena Osvobodilne fronte naglašava pitanje koalicije kao njenog bitnog svojstva, onda je to pogrešno, jer se ističe pojavni oblik prelaznog karaktera, a ne suština, vidi se sredstvo, a ne cilj.

To potvrđuje i analiza osnivačkih i ostalih grupa koje su u 1941. godini stupile u Osvobodilnu frontu. Od osnivačkih grupa kao stranka bila je organizovana samo Komunistička partija Slovenije, dok su druge (hrišćanski socijalisti, »Soko« i grupa kulturnih radnika) bile sastavljene od pristalica određenih političkih shvaćanja ili im je bila zajednička određena društvena delatnost. Hrišćanski socijalisti su većim delom izašli iz sindikalnih organizacija Jugoslovenskog strukovnog saveza (Jugoslavenska strokovna zveza) koji je bio deo radničkog pokreta, a drugi, manji deo njih bio je iz kulturnog kruga intelektualaca koji se okupljao oko revije »Dejanje« i studentskog društva »Zarja«. Grupu »Soko« su sačinjavali članovi u Sloveniji široko raspoređene fiskulturne organizacije koja je gajila patriotske tradicije i pripadala liberalnom taboru. Grupa kulturnih radnika je predstavljala mali broj u javnosti već poznatih pisaca, pesnika i drugih umetničkih stvaralaca. Sve te osnovne ili osnivačke grupe povezivale su oslobodilački pokret sa slovenačkom predratnom političkom tradicijom, a ujedno su bile odraz raspadanja ranijeg građanskog političkog stranačkog sistema.

No, ni među ostalim, kasnije u Osvobodilnu frontu primljenim grupama nije bilo nijedne značajnije građanske političke stranke koja bi kao celina pristupila Osvobodilnoj fronti. Pretežan deo onih koje su nazivane strankama predstavljale su manji skup pojedinaца koji su tim strankama ranije pripadali ili su bili u njihovom rukovodstvu.

Terenski, ulični i drugi odbori, koji su sačinjavali bazu Osvobodilne fronte, bili su jedinstveni. Dok je uključivanje u Osvobodilnu frontu najčešće vršeno preko navedenih grupa i njihovih aktivista, rad u osnovnim organizacijama nije imao obeležje grupnog rada. Posle uključivanja u terenske ili druge odbore, između novih članova više nije bilo bitnih razlika. U 1941. godini se vodilo računa o »paritetu«, odnosno zastupanju osnivačkih grupa pre svega u višim odborima. Taj »paritet« se ponegde nije mogao ostvariti iz jednostavnog razloga što aktivista nekih grupa nije bilo na tom terenu. Tada je uloga, na primer, hrišćanskog socijaliste u takvom odboru poveravana nekom poznatom licu sa verskim ubedenjima, a uloga kulturnog radnika učitelju ili slično. Kasnije se sve više

isticao kriterijum aktivnosti, pa su više odbore sačinjavali najugledniji aktivisti, najčešće članovi Komunističke partije Slovenije.

Teški uslovi konspirativnog rada, opasnost otkrivanja, neprijateljeve mere zastrašivanja itd. uticali su da organizacije budu krajnje oprezne. Teži i odgovorniji zadaci poveravani su partijskim i skojevskim kadrovima i proverenim aktivistima drugih grupa. Međutim, to je ponegde stvaralo sektaške poglede pojedinaca, odnosno osećaj nepoverenja prema »saveznicima«, kao i osećaj samih aktivista da to poverenje još nisu stekli i da su drugorazredni članovi pokreta. Borba za pravilne odnose unutar organizacija bila je sastavni deo borbe za čvrstinu Osvobodilne fronte i njen razvitak.

Osvobodilna fronta je, zbog svoje širine, već u 1941. godini s pravom isticala da je predstavnik slovenačkog naroda. Jer, 16. septembra 1941. njen vrhovni predstavnički organ, Vrhovni plenum Osvobodilne fronte, proglasio se za vrhovni organ narodne vlasti — Slovenački narodni oslobodilački odbor (Slovenski narodni osvobodilni odbor).

U odnosu na vojna pitanja, na tom plenumu je doneta odluka da se postojeći i budući slovenački partizanski odredi, koji sačinjavaju slovenački vojni korpus sa vlastitom komandom, uključe u sastav Narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije pod vrhovnom komandom Glavnog štaba Narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije.⁴

Slovenački narodnooslobodilački partizanski odredi bili su oružani deo Osvobodilne fronte, a time i organi njene vlasti. To je bilo vidljivo i na uniformi. Politički komesari u partizanskim jedinicama Slovenije sve vreme rata, do uvođenja rangova oficirskog čina, imali su na oznakama na levom rukavu bluze u sredini crvene zvezde znak Osvobodilne fronte. Predstavnik Glavnog poveljstva a odnosno kasnije Glavnog štaba slovenačkih narodnooslobodilačkih partizanskih odreda bio je član Izvršnog odbora Osvobodilne fronte. Tesna povezanost je ostvarivana i na terenu gde su odredi izvršavali svoje zadatke. Vojska se osećala oružanim delom Osvobodilne fronte i celog naroda, a organizacije pokreta su u oružanim narodnooslobodilačkim jedinicama videle vojsku, koja štiti narod od neprijateljskog nasilja; ona je osvetnik i oružana pesnica naroda. Svaki partizan je bio pripadnik Osvobodilne fronte.

⁴ Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije, VI tom, *Borbe u Sloveniji*, knj. 1, dok. br. 30. O tome je pisao organ Komunističke partije Jugoslavije »Borba«, br. 2 od 21. oktobra 1941, štampana u oslobođenom Užicu. (Vidi: Istorijski arhiv Komunističke partije Jugoslavije, tom I knj. 1, Beograd 1949, str. 37).

Postavljanje starešina na najviše dužnosti u Glavnom štabu slovenačkih partizanskih odreda vršio je Izvršni odbor Osvobodilne fronte na predlog Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije. Sredinom 1943. godine, takođe na inicijativu CK KPS, Izvršni odbor Osvobodilne fronte odrekao se tog prava i preneo ga radi učvršćenja jedinstva nove Jugoslavije, na Vrhovni štab NOV i POJ koji je, u svojstvu vrhovnog rukovodećeg organa oružanih snaga naroda Jugoslavije, nadalje postavljao i najviše starešine NOV i PO Slovenije.

Svojim osnovnim programskim geslom da protiv okupatora treba voditi nemilosrdnu oružanu borbu, što je uslov za oslobođenje i ujedinjenje svih Slovenaca, Osvobodilna fronta se oštro diferencirala od sredinaške i mihailovićevske politike »čekanja«. Svojom političkom aktivnošću, okupivši ogromnu većinu narodnih masa oko svog programa, Osvobodilna fronta je sprečila širenje četništva u Sloveniji. Tome je puno pomogla široka politička kampanja o četničkom izdajstvu u Srbiji i o događajima u vreme odbrane Užičke Republike i neposredno posle toga. Jedinstvo i širina Osvobodilne fronte, a i njeni jasni stavovi o pitanjima budućnosti Jugoslavije kao ravnopravne zajednice njenih naroda, sprečavali su nastajanje i razvitak četničkih jedinica i kasnije. Ukoliko su njihova jezgra ipak stvorena, ona su mogla postojati samo uz podršku okupatora. Četničke pristalice su se, zajedno sa klerofašistima »legalizovale« u okupatorskim uporištima u sastavu Dobrovoljačke antikomunističke milicije (Milizia volontaria anticomunista) ili Bele garde, kako ju je nazvao narodnooslobodilački pokret. Svoje malobrojne oružane odrede četnici ili Plava garda mogli su osnovati uz pomoć i pod zaštitom okupatora, tek u 1943. godini, kada su računali na dolazak snaga zapadnih saveznika. Posle kapitulacije Italije ti odredi su brzo razbijeni.

Može se sa sigurnošću tvrditi da je Osvobodilna fronta onemogućila raspirivanje građanskog rata i da je kontrarevolucionarne snage još od početka potisnula u položaj da su samo uz pomoć okupatora mogle formirati svoje oružane jedinice. To se dogodilo tek 1943. godine, u vreme velike italijanske ofanzive. U njihovim redovima su prevladavali klerofašisti koji su se tesno povezivali sa italijanskim okupatorom, koji je učvrstio svoju mrežu uporišta stekavši oslonac u njima. U nemačkoj okupacionoj zoni reakcionarne snage su se sasvim uključivale u nacistički okupacioni sistem i njegovu vojnu organizaciju. Tek kasnije, u narednim godinama rata, kada nacistički okupator nije bio više garancija da će se ostvariti njihovi politički i klasni interesi i kada je poraz nacista bio neiz-

bežan, počeli su borbu protiv Osvobodilne fronte i Narodnooslobodilačke vojske na drugi način, povezujući se sa ostalim kontrarevolucionarnim snagama.

Osvobodilna fronta je u Ljubljani, u njenoj okolini i u većem delu italijanske okupacione zone, već krajem 1941. godine dostigla takvu snagu i imala toliko razgranatu organizaciju da se s pravom nazivala »državom u državi«. To znači da je u tom delu Slovenije, pored sistema okupacione uprave i okupatorove mreže vojnih uporišta i jedinica, podržavanih od veoma malog dela slovenačkog stanovništva, postojala veoma dobro organizovana mreža organa Osvobodilne fronte i drugih elemenata narodnooslobodilačkog pokreta, kao što su Služba bezbednosti i obaveštavanje Osvobodilne fronte (Varnostnoobveščevalna služba Osvobodilne fronte ili VOSOF), Narodna zaštita (Narodna zaščita), Centralna tehnika sa štamparijama, radionicama, radiostanicom itd. Osvobodilna fronta je objedinjavala većinu stanovništva i uživala njegovu podršku. Takva država, dakle Osvobodilna fronta, imala je tada i organe vlasti i oružanu silu, partizanske čete i bataljone i jedinice Narodne zaštite. Protivurečnost »država u državi« razrešena je u proleće 1942. Tada je okupator morao izmeniti sistem svoje okupacije, ukidajući male posade i stvarajući nekoliko većih uporišta duž glavnih komunikacija. U tim uslovima je partizanskom prolećnom ofanzivom na jednoj strani nastala široka oslobođena teritorija, na kojoj je Osvobodilna fronta preuzela vlast, dok je na drugoj strani okupator pojačao svoj pritisak u gradovima, okruživši Ljubljanu žicom i bunkerima, da bi zatim počeo pripremati svoju veliku ofanzivu protiv slobodne teritorije.

Krajem 1941, na četvrtom zasedanju Vrhovnog plenuma Osvobodilne fronte, i početkom 1942. godine formulisan je program Osvobodilne fronte u obliku »devet temeljnih tačaka«, koje su ostale nepromenjene sve vreme rata. One su sažeto izražavale politiku koju je Osvobodilna fronta vodila. Na ovom mestu valja istaći tačke tog programa iz kojih se vidi da će Osvobodilna fronta nakon oslobođenja preuzeti vlast na celoj slovenačkoj teritoriji, da će da uvede narodnu demokratiju i da će sva pitanja koja prelaze okvir narodnog oslobođenja rešavati na narodno demokratski način. Time je Osvobodilna fronta već u prvoj godini svog rada jasno odredila pravac razvitka ka demokratskom političkom sistemu novog tipa, koji je posle oslobođenja dalje razvijan do sistema socijalističkog samoupravljanja u našoj zemlji.

Prema tome, Osvobodilna fronta je bila, gledano u celini, borbena fronta radnih ljudi, radnika, seljaka, demokratske inteligencije,

svih koji su se borili za slobodu, za novu Jugoslaviju i narodnu demokratiju, za nove društvene odnose. Takav sastav i karakter imao je i oružani deo Osvobodilne fronte — NOV i PO Slovenije.

Komunistička partija Slovenije, pokretač i graditelj Osvobodilne fronte, bila je od osnivanja tog borbenog saveza njegovo političko, idejno, organizaciono i kadrovsko jezgro. Ona je objedinjavala, rukovodila i bdela nad mrežom njenih odbora, a članovi Partije su bili njeni najbolji aktivisti. Komunistička partija Slovenije je bila u pravom smislu reči avangardni odred Osvobodilne fronte, organizovan u svim pokrajinama i okupacionim zonama. Bez tog čvrstog jezgra, Osvobodilna fronta se ne bi mogla odupreti pritisku okupatora, a na određenim područjima njena mreža ne bi mogla nastati niti opstati. Naročito u 1941. godini možemo uočiti da na područjima gde su partijske organizacije bile malobrojne ili ih još nije bilo, tamo nije bilo ni terenskih odbora Osvobodilne fronte. Na takvim područjima trebalo je najpre oformiti osnovnu mrežu organizacija KP i SKOJ-a, pa tek onda pristupiti širem organizovanju Osvobodilne fronte. Članovi Partije su javno delovali kao aktivisti Osvobodilne fronte.

Stvarajući i gradeći Osvobodilnu frontu, Komunistička partija Slovenije je sa najširim narodnim masama postigla čvrstu povezanost kakvu nije imala ranije. Njena uloga kao avangardne i rukovodeće snage u Osvobodilnoj fronti i partizanskim odredima nikada nije bila u pitanju, iako je ona bila relativno malobrojna. Shvatajući težinu borbe i realnu klasnu dinamiku društva, ona je tu rukovodeću ulogu brižljivo izgrađivala i čuvala.

Posleratna istraživanja o sastavu boraca partizanskih jedinica u 1941. po političkoj pripadnosti pokazuju da su od ukupno 2.058 boraca 803 (39,02 odsto), bili članovi KPS, SKOJ-a i kandidati za članove KPS. Uključujući i simpatizere bilo je svih komunista 1.029 ili 50 odsto, dok je bivših članova organizacije »Soko« bilo 153 (7,43 odsto), hrišćanskih socijalista 29 (1,41 odsto), socijalista 32 (1,55 odsto), pripadnika drugih organizacija 139 (6,76 odsto), neorganizovanih 748 (36,35 odsto), a za 154 borca ili 7,48 odsto nije bilo podataka o njihovoj političkoj pripadnosti.⁵

U rukovodstvu Osvobodilne fronte, pod uticajem Komunističke partije Slovenije, birani su ili postavljeni pre svega oni drugovi za koje se duboko verovalo da će zbog svog socijalnog porekla i idejno-političke opredeljenosti osigurati njenu čvrstinu i još bolju organizovanost. A to su, osim članova Komunističke partije Slove-

⁵ Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941—1945, izdanje Vojnoistorijskog instituta i Instituta za istoriju radničkog pokreta u Ljubljani, Ljubljana 1976, 1977. i 1978, str. 225—226.

nije i članova SKOJ-a, bili ljudi iz redova radničke klase i sitnog seljaštva.⁶

Razvitak Osvobodilne fronte kao borbenog saveza radnika, seljaka i napredne inteligencije nije tekao bez teškoća. U vreme najžešćih pritisaka okupatora, zbog njegovih mera represalija, hapšenja itd., dešavalo se da se deo pripadnika Osvobodilne fronte pasivizirao i postao neaktivan. Kolebanja su se javila i kod nekih slojeva na selu i u gradu. Međutim, komunisti i drugi aktivisti Osvobodilne fronte političkim radom su razobličavali takve pokušaje i učvršćivali frontu, dok su Bezbednosnoobaveštajna služba Osvobodilne fronte i partizanske jedinice i fizički uništavali narodne izdajnike i razbijače narodnog jedinstva. Jer, razvitak organizacija Osvobodilne fronte na nekim područjima došao je do punog razmaha tek kada je uništena okupatorska mreža doušnika i špijuna. Borba protiv te mreže bila je sastavni deo borbe u celini.

Josip Broz Tito je dobro poznao prilike i razvitak pokreta u Sloveniji iako su neposredne veze bile ponekad slabe, osobito u prvoj godini rata. Ipak, Tito je bio upoznat sa sadržinom osnivačkog ustanka Osvobodilne fronte još pre Majskog savetovanja Komunističke partije Jugoslavije u Zagrebu, a kasnije, naročito na Saveetovanju u Stolicama i posle dolaska Edvarda Kardelja na slobodnu teritoriju u Srbiji, i mnogo detaljnije o svemu što se događalo u Sloveniji. Tito je shvatao teške uslove u kojima se borio raskomadani i na smrt osuđeni slovenački narod. Poznavajući dobro opšte političke prilike, razvitak radničkog i komunističkog pokreta u Sloveniji i predratne uspehe komunista u povezivanju sa širokim narodnim masama, cenio je njihove rezultate u stvaranju svenarodnog jedinstva. Stvaranje tog jedinstva u obliku Osvobodilne fronte smatrao je izuzetnim uspehom Partije, kakav nije bio postignut ni u jednom delu Jugoslavije.

Tako se u pismu CK KPJ od 17. oktobra 1941, između ostalog, kaže: »Pazite da očuvate Osvobodilnu frontu! Ona znači za nas bazu, kakve nema nijedan ugnjeteni narod... Ako budete pored te zdrave političke baze, stvorene u Sloveniji Osvobodilnom frontom, umeli da upotrebite iskustva sjajne partizanske akcije u Srbiji (ili bolje srpskog narodnog ustanka)... onda nije moguće da se partizanska akcija u Sloveniji neće razvijati uspešno.«⁷

⁶ Zbornik, tom VI, knj. 2, dok. br. 5, str. 19, izd. na srpskohrvatskom jeziku.

⁷ *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*, Ljubljana 1972, godine 1971—1972, br. 1—2, str. 362—363.

Posle gubitka slobodne teritorije u Srbiji i napuštanja Užica, pod utiskom nemačke ofanzive u zapadnoj Srbiji i procesa koji su se odvijali u tom delu zemlje, CK KPJ je u pismu od 1. januara 1942. upozoravao CK KP Slovenije: »Očito je da se nalazimo na važnoj političkoj prekretnici i da treba učiniti neke promene u našoj taktici kako bismo razbili najnovije namere protivnarodnih elemenata koji se skupljaju:

a) Potrebno je politički i organizaciono pojačati Partiju, jače ukazati na njenu rukovodeću ulogu u oslobodilačkoj borbi i u borbi radnog naroda za lepšu budućnost;

b) Potrebno je dalje razvijati Osvobodilnu frontu, ali unutar tog fronta treba učvrstiti jezgro radnika i siromašnih seljaka. To treba da se odražava naročito na taj način što će organizaciona uporišta u Osvobodilnoj fronti držati u rukama, u prvom redu, radničko-seljački elementi...«⁸

U članku »Godišnjica narodnooslobodilačke borbe u Jugoslaviji«, objavljenom u Biltenu Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije, br. 17—18—19 (jun—jul—avgust 1942), Tito je o Osvobodilnoj fronti zapisao:

»U Sloveniji se, iako su mali partizanski odredi postojali još prošle godine, narodni ustanak razbuktao tek u ljeto ove godine i poprimio je zaista karakter opšteg narodnog ustanka, koji obuhvata čitav slovenački narod, ujedinjen u Osvobodilnoj fronti, s dobro organizovanom pozadinom i općenarodnom odlučnošću i disciplinom, kakva se može rijetko naći. U Sloveniji okupatori do danas nisu uspjeli da stvore neku domaću izdajničku vojsku, kao što je to bio slučaj gotovo u svim ostalim pokrajinama. Okupatoru je pošlo za rukom da nađe samo neznatnu grupu špijuna pod firmom Bele garde. Slovenački narod se odlučno obračunava sa svim takvim izdajnicima i danas vodi takvu borbu za svoj opstanak koja zadivljuje svijet.«⁹

Tito je, kao što se vidi, puno cenio uspehe i napore slovenačkih komunisti da stvore i razviju Osvobodilnu frontu, smatrajući to velikim dostignućem. U toku rata se pismima više puta neposredno obraćao Izvršnom odboru Osvobodilne fronte. Bez obzira na to što takvih organizacija, kakva je bila Osvobodilna fronta, nije bilo u drugim pokrajinama Jugoslavije u prvim godinama rata, on je nju cenio, shvatajući različitost uslova i položaja u Sloveniji i gledajući suštinu stvari. Naime, Tito je narodnooslobodilački front slobodoljubivih i naprednih snaga naroda i narodnosti, postignut u Jugo-

⁸ Zbornik, tom II, knj. 2, dok. br. 83, str. 155.

⁹ Zbornik, tom II, knj. 1, str. 167.

slaviji kao celini (u Sloveniji je bio i organizaciono oformljen u obliku Osvobodilne fronte), video kao uspeh jugoslovenskog pokreta. Cinjenica, što su komunisti Slovenije u tom procesu okupljanja naprednih snaga uspeli da ostvare tako krupne rezultate već u početku narodnooslobodilačkog rata, samo je potvrđivala ispravnost politike KPJ. Širok i snažan oslobodilački pokret u Sloveniji ujedno je značio i snagu narodnooslobodilačkog pokreta u Jugoslaviji kao celini.

Prema tome, Osvobodilnu frontu ne smemo posmatrati kao plod uspešnog rada Partije na povezivanju radničkog i komunističkog pokreta sa građanskim političkim snagama u procesu razvitka narodnooslobodilačkog rata i revolucije, jer to nije bila njena suština, već kao uspešno organizovanje čvrstog, planski stvorenog političkog zaleđa i oslonca partizanskih jedinica slovenačkog naroda, kao borbenu organizaciju širokih narodnih masa, radnika, seljaka i napredne inteligencije, u borbi za slobodu, ujedinjenu Sloveniju i novu Jugoslaviju, kao elemenat strategije narodnooslobodilačkog rata i revolucije. Narodnooslobodilački front je kao plod politike KPJ postojao kao pokret u celoj zemlji, s tim što je u Sloveniji, za razliku od drugih pokrajina, imao svoj organizacioni oblik i mrežu svojih organa već u 1941. godini, dok je u drugim delovima zemlje, iako se njegovi razni oblici javljaju još ranije, stekao, kao što je poznato, svoj organizacioni oblik u 1944. godini.

I u današnjim razmišljanjima o pripremama naših naroda i narodnosti za slučaj napada na našu zemlju ne bi valjalo stvari pojednostavljivati, tako da uopšteno govorimo o pitanjima kao što su mesto i uloga stanovništva u takvim teškim situacijama. Jer, kao što je narodnooslobodilački front bio jedan od osnovnih strategijskih elemenata narodnooslobodilačkog rata, tako je, i sada, Socijalistički savez radnog naroda kao front socijalističkih snaga našeg društva, spremnih da pod vođstvom SKJ brane naš samoupravni društveni poredak i tekovine dosadašnje borbe radnih ljudi, nezamenljiv činilac opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Proučavanje istorije Osvobodilne fronte slovenačkog naroda daje nam u tome dragocena iskustva.